

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

FÈLIX VILLAGRASA I HERNÀNDEZ¹

Grup d'Estudis d'Història Cultural i dels Intel·lectuals-GEHCI
Universitat de Barcelona

Article lliurat el 26 d'octubre de 2020. Acceptat l'11 de juny de 2021

RESUM

Josep Dencàs i Puigdollers és una de les figures més controvertides de la història política catalana. Organitzador de les Joventuts d'Estat Català (JEREC), estructura d'enquadrament juvenil, també adoptà un caire paramilitar que li valgué l'acusació de filofeixisme. Dencàs desenvolupà des del govern català la xarxa de sanitat pública i d'habitatge obrer, i també coordinà les operacions dels Fets d'Octubre de 1934. Abans del 6 d'octubre tingué contactes amb els consolatx italià i alemany, dels quals s'ha volgut deduir les seves simpaties pels règims totalitaris del moment. L'anàlisi de la documentació disponible mostra, tan sols, un acostament tàctic a la recerca de suports per a una revolta independentista, que era l'objectiu de les JEREC el 6 d'octubre.

PARAULES CLAU

Dencàs, Puigdollers, 6 d'octubre, JEREC, Estat Català, feixisme, nazisme, Miquel Badia, independentisme, Catalunya, anarquisme, marxisme, Companys, Segona República, Foreign Office, ASMAE, paramilitar, Escamots.

1. E-mail: fvillagrasa@hotmail.com

Josep Dencàs and the accusation of «fascism» concerning Catalan republican separatism

ABSTRACT

Josep Dencàs i Puigdollers is one of the most controversial in Catalan political history. Organizer of the Joventuts d'Estat Català (JEREC), a youth support structure, he also adopted a paramilitary character that earned him the accusation of pro-fascism. Dencàs developed the public health and workers' housing network from the Catalan Government, and also coordinated the operations of October 1934. Prior to these events, he had contacts with the Italian and German consulates, from which it was wanted to deduce his sympathies for the totalitarian regimes of the time. The analysis of the available documentation shows only a tactical approach to the search for support for a pro-independence revolt, which was the goal of the JEREC on 6 October.

KEYWORDS

Dencàs, Puigdollers, Six of October, JEREC, Catalan State, fascism, Nazism, Miquel Badia, independence, Catalonia, anarchism, Marxism, Companys, Second Republic, Foreign Office, ASMAE, paramilitary, Escamots.

I. CONTEXT DELS TOTALITARISMES EUROPEUS DEL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX

Les convulsions i transformacions del segle XIX europeu tingueren efectes radicals i perdurables per tota la geografia mundial, afectada per l'expansió dels estats europeus, la colonització a tots nivells a les terres més allunyades. Però la reversió dels valors i dels sistemes d'organització política, econòmica i d'ordre social van tenir la seva màxima repercussió en el si del vell continent. El XIX fou el segle del liberalisme i del socialisme, però, sobretot, del nacionalisme. Les revoltes d'aquelles nacions que havien viscut durant segles sota el domini d'altres nacions-imperi han anat redibuixant el mapa polític europeu a cop de guerres i d'insurreccions armades fins a arribar, després de la Primera Guerra Mundial, a la descolonització general del món després de la Segona.

Alemanya i Itàlia van ser els grans estats sorgits de les lluites nacionalistes del segle XIX, formacions polítiques joves —abans esquarterades en petits estats

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

o en possessions dominades per mans estrangeres— a les quals mancava una tradició d'unitat i de funcionament intern cohesionat. Els nous estats havien de vèncer les reticències de les famílies senyoriales, encarregades del poder durant un règim feudal de mil anys, i de l'altra, calia que enrolessin per a la seva defensa les masses treballadores en continu creixement adherides, en part, a les diverses tendències del socialisme. Aquestes forces van acabar per desbordar-se arran de la Primera Guerra Mundial.² A l'Imperi rus, la revolució soviètica de 1917 es convertí en el laboratori de proves del marxisme empíric. A França i Anglaterra el sistema parlamentari democràtic va subsistir, però Alemanya i Itàlia, estats amb poca maduresa interna, van ser objecte de fortes tensions que van derivar en sistemes dictatorials de partit únic i governs totalitaris.

Les dictadures de partit que van sorgir per tot Europa tenien uns fonaments ideològics i funcionals molt clars: d'una banda recorrien a l'organització paramilitar de la seva militància dins del partit mateix; de l'altra, exaltaven el lideratge carismàtic i el militarisme com a força expeditiva de l'estat i com a sustentació del poder. El nacionalisme dels feixistes italians i dels nazis alemanys, o dels falangistes espanyols, era de signe imperialista, expansiu, agressiu, supremacista (raça ària, raça llatina, «hispana raza»), i per això no s'hauria de parlar de «nacionalismes» en aquests casos, sinó de noves modalitats imperialistes. De fet, ambdós conceptes són antitètics: el nacionalisme sorgeix com a defensa i reacció contra l'assimilació d'un imperi conqueridor.

Des de 1930 la tendència a la dictadura era present per tot Europa, no eren pocs els intel·lectuals i polítics que consideraven el feixisme i el nazisme com a signes d'evolució i de modernitat, comparats amb la relativa decadència del parlamentarisme pluripartidista. Durant aquells anys només deu dels vint-i-set estats europeus conservaven un sistema democràtic. La pressió que exercia l'URSS de Stalin a través de la III Internacional feia dels partits comunistes l'eix de transmissió del sistema de dictadura *sobre* el proletariat en el seu radi d'influència, amplificat alhora per alguns partits socialistes arreu. Els diferents sistemes dictatorials eren denominats, genèricament, «feixistes», per assimilació al precedent mussolinià.

La inestabilitat i falta de tradició democràtica en molts dels nous estats sorgits del Tractat de Versalles propiciaven la via política autoritària (Polònia,

2. Un resum molt acurat de la qüestió i del període a Jordi CASASSAS I YMBERT (2011), «La gran confrontación entre democracia y dictadura. Reflexiones generales y problemas de interpretación», *Cercles, revista d'història cultural*, núm. 14.

Iugoslàvia, Hongria, Romania, Bulgària, etc.). En altres casos, la perversió del parlamentarisme i el predomini d'una minoria aristocraticoburguesa empenyia cap al totalitarisme (Àustria, Espanya, Portugal, Grècia). L'Europa que romanía democràtica també va veure créixer grups i partits de caire filofeixista. Al Regne Unit, la British Union of Fascists d'Oswald Mosley, i a França, l'Action Française de Charles Maurràs i la Croix-de-Feu. Sorgiren partits aspirants a exercir el poder totalitzador de l'estat per damunt de qualsevol control parlamentari, amb intencions de prendre el poder per la força. En molts països sud-americans s'implantaren dictadures militars fonamentades en una elit propietària que pensava seguir «el signe dels temps». El Japó, modernitzat acceleradament a partir de la revolució Meiji, esdevenia un altre exemple d'estat centralitzat i totalitari, on un nacionalisme legítim, però pervertit, s'utilitzaria amb finalitats absolutistes respecte a la població japonesa, i imperialistes respecte als pobles veïns.

Sobre la relació maternofilial entre l'obrerisme i el feixisme cal recordar que Benito Mussolini s'havia format políticament al Partit Socialista Italià, del qual va ser expulsat per les seves posicions irredemptistes, i que Adolf Hitler inicià la seva carrera política al Partit Obrer Alemany, defensor de posicions revengistes a partir de la formació d'una base àmplia de treballadors i quadres patriòtics. Els fonaments metodològics del socialisme i dels «feixismes» són, doncs, ben similars: l'enquadrament de la societat en estructures dominades pel partit únic i la direcció de l'estat a partir d'una organització fortament jerarquitzada, amb disciplina militar, on la deserció és castigada. El recurs a la violència per implantar els respectius programes polítics, tant de la dreta com de l'esquerra, va ser una constant en les societats occidentals modernes i les que aspiraven a ser-ho durant tot el període d'entreguerres, fins que aquest clima potencialment explosiu va derivar en una nova i devastadora guerra d'abast pràcticament mundial.

2. CATALUNYA, DESCENTRALITZACIÓ I ELS EFECTES DE LA DICTADURA

Des dels temps de la Renaixença a Catalunya ressorgia entre sectors de població mesocràtics i populars l'amor propi anorreat per la derrota implacable de 1714 i el subsegüent Decret de Nova Planta adreçat a desballestar la seva organització militar, política i jurídica interna. El catalanisme sorgia entre les elits culturals i s'alimentava osmòticament del caràcter autònom servat pels sectors subalterns menys il·lustrats. La revifada de les lletres i les arts va anar seguida

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

d'una lenta articulació política, en uns temps de reforçament dels estats i dels seus instruments, que arribà al segle xx amb la imperiosa necessitat de disposar de les eines que permetessin, *in situ*, coordinar el desbordat creixement econòmic, social i infraestructural. El resultat fou la Macomunitat de les diputacions provincials (1914-1925) i les seves realitzacions materials, que també representaren un fort impuls a la ideologia catalanista, orientada pels liberals moderats vers el regionalisme, i pels liberals republicans vers un nacionalisme del qual sorgiria la tendència independentista quan la repressió de la primera dictadura militar del segle xx afectà de ple les febles institucions d'autogovern català.

La Mancomunitat l'havien portat els homes del Noucentisme, que eren els hereus endreçats i organitzats del Modernisme, moviment cultural —sobretot arquitectònic i estètic— posterior a les primeres teoritzacions i divulgacions literàries dels promotors de la Renaixença, d'inspiració romàntica. Però entre el jovent del segle xx, molt influït per la Primera Guerra Mundial i per les transformacions tècniques i de l'espai tradicional que s'operaven per tot el món occidental, els nous idearis de modernitat i de presumpta superació del món prebèl·lic s'escampaven a través de revistes com *La Catalunya*,³ on es badaven les portes d'entrada al nou pensament polític i a les noves consignes de la civilització euroamericana. El Noucentisme català es disposava a contribuir al futur del país arraconant el que no servís per posar en efecte la missió d'eficiència, excel·lència i progrés econòmic, social i, sobretot, cultural. També van seguir, com feia la resta del món, la teoria i les realitzacions del feixisme italià, que comptava amb molts intel·lectuals propagandistes i dissimulava les violències de què se servia per imposar-se. Violències polítiques, sindicals o delinqüencials de les quals no es veien lliures les ciutats europees i americanes on encara funcionaven sistemes de representació democràtica. La violència dels nous règims totalitaris anava adreçada a controlar llurs societats i a mantenir el domini global de l'Europa imperial.

A Espanya, els *nacionales* pretendran culminar la construcció d'una *nació* a partir de l'anorreament de les nacionalitats perifèriques —«nacionalitat» no és més que un sinònim de «nació»— i la imposició de la *nació espanyola*, que només existia com una voluntat que es mirava d'imposar, des de feia dos segles, per la llei i la força. El 1936 la metodologia ja no era dirigida pel liberalisme,

3. Antoni GUIRAO I MOTIS (2019), *El somni de la modernitat*. La Catalunya, *ideologia i poder a la Catalunya noucentista*, Fèlix Villagrà Editor, Lavern.

el republicanisme o el socialisme centralistes, es van copiar sistemes *moderns* de la Itàlia feixista i l'Alemanya nazi a través de l'autoritat omnímoda dels instruments d'un estat militaritzat.

Les característiques del catalanisme i del nacionalisme català no diferien gens de la resta de moviments liberals europeus i americans: parlamentarisme, sufragi universal, pluralitat de partits i constitucionalisme. No hi ha cap esquadra per on titllar de totalitari el moviment en general ni cap part en particular. Però les nacions que no tenen cap mena de força es veuen condemnades a viure de la queixa i el victimisme per provar d'estovar el cor dels seus dominadors, i també a esperar que les conjuntures generals puguin facilitar algun petit avantatge. El fracàs del pacte que havia propiciat la Mancomunitat va fer que el nacionalisme radical català, republicà, s'organitzés durant la dictadura del general Primo de Rivera a l'entorn del tinent coronel Francesc Macià i Llussà, militar retirat de l'exèrcit espanyol, i es creà l'agrupació Estat Català, de caire insurreccional, paramilitar, procliu a la lluita armada en un context de repressió violenta per part de la Dictadura. Tanmateix, quan el moment fou propici, esdevingué el partit polític democràtic que aglutinà les faccions d'Esquerra Republicana de Catalunya, però sense perdre de vista el seu objectiu fundacional: la llibertat de Catalunya a través de la seva independència política.

3. FORÇA PARTIDISTA I FORÇA INSTITUCIONAL A LA CATALUNYA REPUBLICANA

Una nació sense força tendeix a desaparèixer del mapa polític i humà que la circumda; així, Estat Català pretenia ser, també, l'embrió d'un exèrcit format a través de les Joventuts d'Esquerra Republicana - Estat Català (JEREC), que si bé tenien funcions de seguretat d'ordre intern en les concentracions de militants, també feien d'escorta dels seus principals dirigents, amenaçats tant per elements anticatalanistes com per algunes agrupacions anarquistes contràries a l'establiment d'un poder català fort i, sovint, tots dos grups relacionats entre ells: policies i malfactors *ideologitzats* en confluència contra un enemic comú.

El món llibertari català era bigarrat, divers, pintoresc i sovint contradictori. Si bé una part de la CNT havia aconseguit implantar-se en les zones industrials del Principat, i exercia ben sovint un paper de moderació i d'acord, en funció de la qualitat humana dels seus responsables i de la voluntat negociadora dels patrons, també és cert que l'arribada massiva de mà d'obra estrangera al país i poc habituada

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

a la seva dinàmica política i social, va fornir grups d'activitat sindical, però també *revolucionària*, dedicats a l'aplicació violenta dels principis propugnats pels teòrics llibertaris. Abundaven, però, els simples oportunistes i agitadors que tenien en la comissió d'actes violents el seu mètode i la seva finalitat. Les idees llibertàries, radicals i de caire igualitari, van degenerar en accions terroristes contínues, sistemàtiques, per dificultar la vida diària (sabotatges, atracaments, explosions, tirotejos), per donar sensació de força entre els humils i per espantar les classes industrioses, amb la qual cosa es refredaven les possibilitats d'inversió i de creixement econòmic per poder superar la crisi sistèmica del moment. Aquell que volgués derrocar la república no tenia més que incentivar els desordres i el terrorisme quotidià.

Quan l'actuació de Josep Dencàs i de Miquel Badia, al capdavant de la Conselleria d'Ordre Públic sigui més intensa contra la delinqüència comuna i l'agitació social, que entorpien enormement la vida pública i hipotecaven la consolidació de les institucions catalanes, aquesta relació entre el terrorisme llibertari i els policies vinculats als nuclis antirepublicans i anticatalanistes arribarà fins a l'assassinat de líders com els germans Badia, i intel·lectuals que no van voler callar davant del terrorisme teledirigit, com Josep Maria Planes.⁴ De la col·laboració entre els teòrics representants de la llei i la criminalitat comuna després se n'ha dit «clavegueres de l'Estat».

Els mateixos que criticaven els mètodes expeditius i poc ortodoxos de Badia lloarien la seva tasca al capdavant de la policia que, durant un temps, aconseguí reduir la taxa de delinqüència habitual. El binomi policies-malfactors és una constant en els estats que miren d'operar de forma alegal contra les amenaces a la seva integritat estructural o territorial, i la policia espanyola tenia molt apamada la societat catalana per tal de fer jugar uns peons contra els altres.⁵ Tanmateix,

4. Josep Maria Planes i Martí (Manresa, 1907 - Barcelona, 1936), periodista, va escriure al diari *La Publicitat* uns trenta articles sobre l'anarquisme, ideologia propagada a Catalunya per, entre altres coses, contrarestar el puixant catalanisme des de finals del segle anterior. Aparegueren entre el 4 d'abril i el 27 de maig de 1934 formant dues sèries titulades «Els gàngsters de Barcelona» i «L'organització de l'anarquisme a Catalunya i a Espanya». Catalanista i defensor de la nova Generalitat, Planes investigà a fons la part més tèrbola de les organitzacions anarquistes catalanes: la criminalitat disfressada d'ideologia i les connivències amb l'anticatalanisme estatal.

5. Un exemple d'aquestes implicacions entre els activistes «anarquistes», la delinqüència comuna, la policia i el poder judicial en col·laboració a partir d'un anticatalanisme essencial el tenim en el següent article: Josep PICH MITJANA; David MARTÍNEZ FIOL i Xavier CASALS MESEGUER

d'aquesta íntima col·laboració hi ha exemples arreu, que es troben sense haver d'anar més lluny del nostre país ni de la nostra generació. D'altra banda, l'actuació de vegades dura (la situació als carrers ho era) del tàndem Dencàs-Badia no va produir cap víctima mortal, els maltractaments puntuals a detinguts no van passar de cops i amenaces, però no es va produir cap mort, cosa que sí que succeïa habitualment en les accions de la policia espanyola, característica comuna dels règims titllats com a feixistes arreu del món i d'aquells que s'hi acosten perillosament. La policia de Dencàs i Badia no va deixar de ser l'instrument d'unes institucions democràtiques en uns temps convulsos. Era la força, no molt gran, d'un govern legítimament establert, sota la supervisió d'un parlament i d'una premsa que gaudia de la llibertat que demostren algunes cites incloses en aquest article.⁶

Les reaccions de violència puntual dels Escamots tenien a veure amb espirals de provocació, i no eren producte exclusiu del nacionalisme català. De fet, la feina principal de Badia i Dencàs era una altra: la preparació d'una insurrecció que ells projectaven com d'alliberament nacional, i no com una manera d'imposar cap dictadura. La insurrecció materialitzada el 6 d'octubre de 1934 va estar comandada i supervisada des de la presidència de la Generalitat i els altres partits implicats. Cap aspirava al totalitarisme, però sí a la superació d'un sistema constitucional i estatutari que es considerava lesiu per als interessos catalans, i que havia estat desvirtuat i modificat respecte d'allò que havien votat els catalans el 2 d'agost de 1931. Aquelles retallades de l'Estatut a les *Cortes* propiciarien els conflictes competencials que dugueren a l'enfrontament de 1934 i, en una bona part, a l'aixecament militar de 1936 per part de l'espanyolisme castellanitzador recalci-trant —hereu de la monarquia absoluta i del liberalisme jacobi, contrari a «l'Estat integral» definit per la Segona República espanyola el 1931.

(2018), «Els gàngsters de la FAI. Justo Bueno Pérez», *Afers*, núm 89. En aquest text se segueix l'actuació de l'activista que va participar en l'assassinat dels germans Badia i alguns altres crims abans i durant la guerra, i com va provar de defensar-se davant d'un tribunal franquista exposant com a mèrit l'assassinat d'aquests membres d'Estat Català. Però els autors abonen la versió *oficial* del 6 d'octubre i no expliquen que EC va contribuir a la derrota dels sollevats el 19 de juliol de 1936: hi ha documents fotogràfics que demostren la participació de Dencàs i d'altres companys en els combats pels carrers de la ciutat.

6. S'intentà en més d'una ocasió acusar les JEREC d'accions criminals. La revista *Som-hi*, de Badalona, es fa ressò, en un editorial (núm. 7 del 2 de juny de 1934) del cas de Josep Grau i Jassans, militant d'ERC de tendència marxista i amb càrrecs dins del partit (secretari polític de Companys), que havia estat expulsat per simular un atemptat amb l'objectiu d'incriminar les JEREC.

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

La formació de milícies juvenils no era privativa de cap partit o sector polític en concret. A Catalunya i a la resta del món era cosa habitual després de la militarització general que va significar la Gran Guerra. L'objectiu era la formació física, humana i ideològica dels joves militants seguint una orientació política concreta. El 1930, a les acaballes de la dictadura primoriverista, Josep Maria Batista i Roca fundà Palestra, una entitat de formació per a la joventut inspirada en els *sokols* txecoslovacs, en el Fianna Éireann irlandès i en l'escoltisme de Robert Baden Powell. A banda de Palestra i les JEREC, arreu de l'estat els comunistes i socialistes comptaven amb les seves organitzacions juvenils (UJCE i JSU), també existien diverses associacions juvenils republicanes i les Joventuts Llibertàries, totes elles amb diversos graus de disciplina interna i la utilització d'indumentària i signes distintius. Fins el catolicisme català va crear agrupacions pròpies coordinades per la FEJOC (Federació de Joves Cristians de Catalunya) per tal de sostreure el jovent de la influència revolucionària i atea.

La Falange, que posteriorment fundaria la seva branca juvenil (OJE), no farà més que seguir aquest corrent d'enquadrament present per tot el món occidental, que s'iniciava en els grups d'infants i adolescents aplegats en *boy scouts*, escoltes i excursionistes. Era la manera d'integrar el jovent que tenien totes les agrupacions i tendències polítiques, i no necessàriament polítiques. Colles, esbarts, grups de tota mena, eren l'herència d'un passat d'associacions gremials, confraries, germandats i ateneus, entre altres. Al mateix temps, estava creixent l'associació esportiva a través del futbol principalment, però també del ciclisme, dels castellers i els diversos esbarts dansaires i balls de festes populars. Si hi havia una cosa que caracteritzava la societat catalana, urbana i rural, era (i és) la seva alta capacitat d'aplec en tota mena d'activitats conjuntes, amb un esperit més de col·laboració i d'esforç conjunt que no pas de gregarisme i dissipació.

No era, doncs, l'uniforme allò que denotava un grau més o menys alt de tendència totalitària. Era la dinàmica dels estats, progressivament hegemònics en els països industrialitzats d'entreguerres, allò que fomentava aquesta metodologia paramilitar per tal de reforçar els instruments de control social i la cohesió ciutadana a partir d'un cert ideari polític. Però, evidentment, els principis ideològics d'uns grups havien de xocar irremissiblement amb els rivals, i els enfrontaments entre aquestes *milícies* era habitual, i algunes vegades sagnant a Catalunya i arreu. Tot un altre caire tenia la Joventut Nacionalista, secció de la Lliga Regionalista impulsada el 1908 per Josep Maria Tallada, Lluís Nicolau d'Olwer, Josep Carner i Manuel Carrasco i Formiguera, interessats sobretot en

la formació cultural de les noves generacions de catalans i a nodrir de quadres els llocs d'influència social i política.

ERC, un conglomerat de grups polítics i d'ambicions personals (característica pròpia i legítima de tothom que aspira al poder), sorgí a partir de la primera reunió del 14 de març de 1931 als locals de l'Avenç Democràtic Republicà de Sant Andreu de Palomar —territori vital de Josep Dencàs—, d'una segona a Gràcia i la tercera, tres dies després, la Conferència d'Esquerres a Sants, on tingué lloc la fundació formal del partit. Les lluites entre els diferents sectors —nacionalista, republicà, socialista, liberal— van desfermar-se immediatament. Estat Català, a través de la JEREC, formava l'ala més radical políticament (independentista) i es cuidava de mantenir, enquadrar i entrenar el sector juvenil, els Escamots, com a reserva de força i d'esperit patriòtic per a un hipotètic exèrcit català si les circumstàncies ho propiciaven. Aquests grups, dirigits per Dencàs i Badia, tingueren algunes actuacions discutides en algunes vagues, però altres van ser artificialment distorsionades i esbombades amb l'únic objectiu de presentar les formacions com a exemple de «feixisme», pel fet que anaven uniformades i s'acollien a una disciplina paramilitar respecte als comandaments, com també feien les joventuts socialistes, comunistes i fins els activistes de «l'acció directa» de la FAI. Aquesta darrera, associació clandestina, aspirava a imposar-se per la força, és a dir, a establir alguna mena indefinida de dictadura anarquista amb la coacció i l'assassinat com a mètodes. La propaganda àcrata era divulgada gairebé exclusivament amb llengua i mentalitat castellanès. Aquesta manera d'actuar era similar a la dels conspiradors reaccionaris, tots cercaven l'enderrocament de la república *burgesa*. Per la seva finalitat i metodologia es podria qualificar d'*anarcofeixisme*. Aquesta feina de desestabilització va proporcionar els bans dels generals rebels de 1936.

També feien servir uniformes i disciplina moltes escoles i agrupacions juvenils de lleure del país i d'arreu del món, però en no existir cap mena de culte teatral a cap líder, en no discutir-se la metodologia democràtica per triar els representants democràtics, en no defensar cap mena d'insurrecció que portés al poder un líder totalitari, sinó que allò que es pretenia era fer fora de Catalunya el poder polític hispanocastellà, no es pot parlar mai de cap moviment feixista a compte de les estratègies d'Estat Català i de Josep Dencàs, quan en va ser el líder més destacat.⁷ Els grans motors polítics dels països occidentals funcionaven

7. A la portada del núm. 2 de *SOM! Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra «Estat Català»*, Barcelona, 11 de novembre de 1933, apareix aquest text, segurament

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

a l'entorn de l'encaix de les nacions en estats propis i de les qüestions socials. També eren les prioritats d'Estat Català, però aquí s'acabaven les similituds entre moviments tan diferents com el feixisme i el catalanisme nacionalista.

Aquesta brama, escampada per la premsa espanyola i la catalanista moderada —també en alguns mitjans d'ERC—, pretenia eliminar o rebaixar la influència d'un rival incòmode, *romàntic*,⁸ que apel·lava contínuament al sentiment catalanista, a l'esperit nacional d'arrels netament herderianes, i no combregava gaire amb l'estatus quo i el *modus vivendi* que l'adveniment de la república estatutària havia proporcionat a la nova classe política de l'Esquerra, com havia passat amb el catalanisme conservador durant la dictadura. Era una constant, també, la voluntat d'acostament a les masses obreres⁹ arran del sufragi universal,

inspirat o redactat per Josep Dencàs, on es defineix políticament la JEREC de manera ben clara respecte a les incessants —i sense fonament— acusacions de feixisme rebudes per totes bandes: «El feixisme no és, solament, una tàctica; té, també, el seu fons de doctrina. Feixisme és el capitalisme organitzat per oposar una barrera als avenços marxistes, tot recolzant-se precisament damunt de la mateixa doctrina marxista, però interpretada a la inversa. Feixisme és la força de l'Estat, l'exaltació d'aquesta força, per damunt de totes les altres institucions. És l'anul·lació de totes les llibertats individuals que queden foses dins la maquinària de l'Estat. El procediment feixista és emprar la coacció i la violència per imposar aquesta doctrina d'exaltació de l'Estat. Aquest és el sistema feixista a Itàlia, a Alemanya i aquestes són les doctrines de tots els feixismes que apunten en diferents pobles d'Europa».

8. El mateix Dencàs, en un discurs radiofònic, reivindicava aquest adjectiu, *romàntic*, per qualificar l'actitud que desitjava entre el jovent nacionalista català, perquè d'aquell període tan poc comprès pels defensors de l'ordre establert, va sorgir la llibertat política —la independència— de més de la meitat d'Europa anys a venir. Compari's el mapa europeu de 1800 amb el de 1933 i fins avui dia: Europa sembla no haver abandonat mai la vitalitat romàntica. Recordant els fets de Prats de Molló de 1926, Dencàs els descrivia així per Ràdio Barcelona: «Un grup de joves amb un profund romanticisme intentava alliberar la nostra terra, gesta que, per pueril que fos, cal que serveixi d'exemple als homes d'ara i a les generacions futures [...] no fou altra cosa que la prova que les nostres joventuts estaven posseïdes d'una flama i d'un esperit profundament romàntics. Cal que nosaltres hi ajuntem el foc i el caliu de la nostra joventut, que hi ajuntem el nostre esperit per fer-la romàntica, però profundament humana». Publicat a *La Humanitat*, Barcelona, 1 d'abril de 1933.

9. Francesc Macià havia viatjat a l'URSS el 1925 i no aconseguí cap ajut efectiu per a la causa catalana. D'altra banda, els dirigents d'Estat Català definien així el seu obrerisme en uns moments de gran incertesa general: «[Cal aplegar] la llibertat col·lectiva del nostre poble amb el fet de les plenes llibertats socials, individuals i polítiques [...] Reivindicacions de caire obrerista, però dins d'un marge d'elasticitat adaptable a les circumstàncies de cada moment [reivindicació que no ha de] restar resclosa dins els límits dogmàtics del marxisme o bé dins les normes tancades de l'individualisme absolut. [...] Som en uns moments crítics de la història econòmica dels

les quals havien experimentat una important descatalanització a causa de l'eficax propaganda política marxista, llibertària i lerrouxista, que menystenia la cultura catalana per antiga i per burgesa, i de les sobtades onades d'immigració.

Entre el 6 i el 7 d'octubre de 1934, la radicalitat dencasiana fracassà; el recurs a la insurrecció armada portà a la pèrdua de l'Estatut i de l'estatus personal als quadres polítics i administratius que depenien d'ERC, així com dels altres partits que li donaven més o menys suport al Parlament. Però l'acció no va ser obra d'un sol home, o de dos (Dencàs i Badia), ells eren els caps executors de les maniobres que havien de fer triomfar el cop contra el govern conservador de Madrid, però tots els grups polítics afins al govern de Companys, des d'USC fins a ACR i UDC, n'estaven al corrent i van beneir l'acció. Les reunions de coordinació d'aquest grup organitzador eren regulars. En elles, el conseller responsable de la policia, dels Escamots i de les JEREC —assessorat permanentment per militars professionals adeptes— exposava els plans de revolta i demanava la provisió de tot el necessari per dur-los a terme, cosa que no va aconseguir, sobretot en el referent a l'armament més eficax.

L'organització de la revolta no fou gens discreta. A l'altre bàndol, el general Batet disposava de la informació essencial per quan calgués fer front a la maniobra. El moviment era dirigit i coordinat a nivell estatal per republicans i socialistes espanyols (Azaña i Prieto) lligats estretament a Companys. En cap moment es pretenia afavorir un gir separatista al projecte, com era el desig dels seus caps d'operacions a Catalunya. De fet, el 6 d'octubre al Principat tenia objectius contradictoris: era un cop de les esquerres contra el govern de dretes a Espanya, i era també un pronunciament federalista que els seus factòtums haguessin volgut convertir en un aixecament independentista.

4. DENCÀS I LES JEREC SOTA L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME»

El 6 d'octubre va afegir nous penjaments sobre Dencàs. No tan sols era un feixista «demostrat», sinó que era un covard i un traïdor pel fet d'haver-se

pobles; moments en els quals podem afirmar que s'estan trsbalsant les normes i els sistemes econòmics, però sense que s'albiri ni ningú pugui afirmar quin ha d'ésser en l'esdevenidor no gaire llunyà el nou sistema a implantar». *SOM! Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra «Estat Català»*, núm. 1, Barcelona, 18 d'octubre de 1933.

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

pogut esmunyir (ell i tots els seus col·laboradors civils i militars) de la persecució dels militars un cop avortat el cop, entre altres causes, per la no-implicació de la capital de l'Estat. Dencàs era a la seu de l'edifici de Governació i no amb els altres membres del govern atrinxerats al palau de la Generalitat sense escapatòria. S'estalvià la presó, però no pas les penalitats reservades al fugitiu polític. Encara avui el gruix de la historiografia catalana accepta el judici que li van fer alguns dels seus contemporanis, presentant Dencàs com una figura antipàtica, un jove ambiciós amb una gran capacitat d'organització, amb més estudis que qualsevol membre d'aquell govern i que molts diputats catalans d'aquella cambra.¹⁰ Dencàs es devia sentir cridat a aconseguir fites per al seu país, ell que tenia la vida resolta com a soci i metge de la Clínica Sant Jordi de Sant Andreu de Palomar. Fou un metge d'èxit, però el deshonor calà entre les masses per la seva actuació política com a independentista. La majoria de membres del seu partit eren més favorables a una pau republicana i a un internacionalisme de lògia indiferent a la lluita per la plena llibertat de les nacions petites.

Historiadors, periodistes i publicistes, encara avui, abonaren una lectura esbiaixada d'aquells fets, que, en la meua opinió, deriva de complexos d'inferioritat política davant d'aquells que gosaren plantar cara i no feien servir les idees per justificar els diversos models de centralització a canvi de les engrunes concedides pel poder establert. En aquesta posició, de manera aclaparadora, es trobava, de manera gairebé unànime l'espectre polític català i espanyol, de l'extrema dreta fins a l'extrema esquerra, com demostra habitualment cada episodi del «conflicte català».

Quan encara desenvolupava les tasques de conseller de Sanitat i d'Assistència Social, i era un valor amb gran projecció en la política catalana, Dencàs havia de desmentir, en un discurs emès per Ràdio Barcelona a finals de març de 1933, les acusacions de feixisme contra la seva organització:

10. Josep Dencàs inicià els estudis preparatoris de Medicina el 1915 i es llicencià el 1923. També començà la carrera de Dret, de la qual va cursar i aprovar la major part de les assignatures (fins obtingué dues matrícules d'honor). Però la seva vocació era la medicina, i un cop s'estrenà en el seu exercici deixà pendents dues assignatures que li faltaven per acabar Dret. De la jurisprudència valorava, sobretot, l'ampliació d'estudis literaris encetats en el batxillerat i els coneixements pragmàtics que n'obtenia per poder-se desenvolupar en un món de lleis i de cara a les seves inquietuds polítiques.

El feixisme és la negació de la llibertat i de la democràcia. És l'exaltació dels sentiments patriòtics amb ideals d'expansió i d'imperialisme. [...] El nostre patriotisme no arriba al xovinisme i no podem ser feixistes perquè no es troben en nosaltres ideals d'expansió ni d'imperialisme. [...] Els feixistes empren procediments de violència perquè es creuen en la possessió de la veritat absoluta.

Afirmava que Estat Català i les JEREC tenien un «respecte absolut vers totes les tendències, ideologies i creences» i exigien dels rivals la mateixa conducta per evitar el fet que «alguna vegada hem reaccionat violentament, si ho hem fet ha estat quan no s'ha tingut amb nosaltres el respecte que nosaltres tenim per als nostres adversaris».¹¹

La violència política era quotidiana a l'Espanya republicana, com ho havia estat durant tot el segle des dels seus inicis. No era patrimoni dels nacionalistes catalans, que, ben al contrari, havien rebut —i rebrien encara més— l'hostilitat de les institucions policials i jurídiques de l'Estat i també la dels grups de busca-bregues i pistolers mercenaris, emparats sota sigles radicals, o formant simplement bandes de malfactors al servei d'aquells que volien veure enfonsada la república i no toleraven una Catalunya autònoma o amb entitat estatal. Les batusses, sobretot amb motiu de la celebració de reunions polítiques multitudinàries, eren habituals entre socialistes i tradicionalistes, entre comunistes i falangistes (Falange Española fou fundada i armada en aquest mateix any), entre catòlics i llibertaris.

Si fa no fa, tota agrupació política comptava amb la seva més petita o més gran força juvenil per defensar els seus actes i locals socials de les agressions rivals.¹²

11. «Josep Dencàs i Puigdollers, president de les Joventuts d'Esquerra, parla pel micròfon de Ràdio Barcelona», *La Humanitat*, Barcelona, 1 d'abril de 1933, p. 10.

12. Amb motiu de l'homenatge al conseller Dencàs, el 8 d'abril de 1933 *La Humanitat* publicava l'article de Jaume Aiguader i Miró: «L'homenatge a Josep Dencàs», on es podia llegir la següent justificació de l'acció organitzativa del conseller de Sanitat: «El Catalanisme és l'antípoda del Feixisme. Una de les falles del Catalanisme havia estat la timidesa en l'acció. Una dotzena de policies dissolien una manifestació de sis o deu mil catalanistes. Un parell de lerrouxistes, a cops de garrot, desfien qualsevol ballada de sardanes. Això s'ha acabat. Calia dotar les noves organitzacions catalanistes radicals d'esperit defensiu —però de defensa eficient— de la qual havia mancat sempre el catalanisme. Concretar un ideal, transformar un desig en plena voluntat, aquesta és l'obra del doctor Dencàs [...] ell ha organitzat les joventuts liberals*, capacitant-les per a repel·lir qualsevol atac i demostrar en tots moments que la voluntat d'ésser no era una frase, sinó un fet».

**Joventuts liberals*, perquè eren compromeses amb l'objectiu del nacionalisme liberal d'assegurar

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

En temps de gran polarització, això era molt comú arreu dels països que encara no havien canviat la metodologia democràtica per la imposició violenta del poder. Però dins d'una Catalunya que sospirava per poder treballar en pau i gaudir d'una certa llibertat, davant les amenaces revolucionàries de marxistes i anarquistes, l'actitud combativa d'Estat Català era demonitzada i els seus líders difamats per part dels creadors d'opinió pública a través de la premsa i dels ateneus, centres del teixit social català i de divulgació política de l'època. Arran de la III Internacional estaliniana, els partits comunistes prosoviètics insistien per tots els mitjans a aplegar sota una sola organització tot els partits d'esquerra. D'Estat Català volien atreure els membres més esquerrans, tot denigrant els principis nacionalistes, que equiparaven amb el nazi-feixisme.¹³ La nova elit republicana podia desplegar les seves ambicions legítimes, gaudir de les engrunes del poder estatutari, i fer carrera en els partits i la nova administració.¹⁴ Però una cosa era aquest patriotisme burocràtic, de paraula i de paper, i una altra cosa confabular-se contra la república per superar les estretores de «l'Estat integral» comú.

per llei les llibertats individuals i nacionals. I l'organització en milícies es devia al fet que cap llei pot tenir efectes sense una força que la garanteixi.

13. Aquesta tensió s'agreuà després de la guerra. Un editorial de la publicació *SOM!!* de 1948 ho testimonia: «Quan, arreu, brota de nou l'espectre del totalitarisme, quan el feixisme stalinianà ataca incansablement per intentar destruir el que resta de democràtic en els països europeus [...] Ja sigui entre l'emigració catalana, entre l'emigració espanyola o en els àmbits internacionals, els anomenats comunistes no són altra cosa que un factor permanent de desacord, de baixesa política, de grogleria i de traïció als principis de tot el que fins avui ha estat considerat com a normes essencials de la democràcia de la llibertat. Aquella norma jesuítica de “el fi justifica els mitjans” és tot el credo dels nous totalitaris. [...] Quin altre qualificatiu, sinó, donar als que encara mantenen en camps de concentració i de treball forçat, com el de Karaganda, a lluitadors antifeixistes i republicans catalans i espanyols? [El PSUC emet] crides histèriques fetes a militants nostres per tal que creïn una escissió dins l'Esquerra [...] Amb partits i organitzacions totalitàries com són avui els Partits Comunistes o Socialistes Unificats, mentre continuïn la línia actual, no hi volem cap tracte i, una vegada abatut Franco i la Falange, els combatrem amb la màxima energia». *SOM!!*, *Organ mensual de les JEREC* (Sena), núm. 4, juny i juliol de 1948.

14. Al primer número de *SOM! Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra «Estat Català»* (Barcelona, 18 d'octubre de 1933) els directius de la JEREC aclareixen posicions: «Som militants actius del nucli més avançat d'aquest partit: la Joventut d'Esquerra “Estat Català”, instrument de capacitació al servei del partit, amb el qual estem identificats plenament. Ens movem dins de la més absoluta disciplina perquè sentim i practiquem la democràcia [...] Posarem, però, en evidència els trànsfuges, els arribistes i tota aquella gent que sense cap més ideal que la seva conveniència s'arredossen a l'escalfor de qualsevol situació».

Així, encara en vida del president Macià, la campanya des de gairebé tots els angles de l'espectre polític contra Estat Català, Dencàs, els germans Badia i les JEREC va ser una constant que, de tan repetida, assolí el títol de veritat pública: eren uns feixistes, es deia, i s'inclouïa entre els *dolents* tots aquells que com Daniel Cardona i Civit, líder de Nosaltres Sols! (de clara reminiscència irlandesa) no descartaven el recurs a la lluita armada per tal d'assolir els objectius patriòtics i neutralitzar el fals nacionalisme del neoimperialisme feixista que ja arrelava a Espanya. En un homenatge a Dencàs, Miquel Badia plantejava la qüestió: «Ens diuen feixistes, a nosaltres, perquè tenim una organització per a impedir la implantació del feixisme assassí de totes les llibertats»,¹⁵ però la brama s'anava estenent, i la premsa monàrquica, catòlica, a comarques, i la revolucionària, a la capital, no deixava passar cap ocasió per minar el prestigi del conseller que va organitzar el mapa sanitari català (s'hi afegien acusacions de corrupció). Dencàs es va dedicar a l'organització d'aquesta tasca socialdemocràtica, i a bastir les forces paramilitars que volia posar a disposició del govern català per culminar un procés d'autodeterminació que la república barrava explícitament.

L'agost de 1933, i és tan sols una mostra de l'actitud de la premsa catalana, un article del lerrouxista *El Radical*, de Tortosa, es feia ressò de «La grave crisis de la Esquerra»: «*La Humanitat* confiesa que la Esquerra ampara y protege la forja arbitraria de esas organizaciones de las que han surgido los “escamots” y que dirige Dencás, el hombre que anuncia el alzamiento de una insurgencia antidemocrática [...] En fin, el cisma interno, nombre republicano y organización fascista, bandera antidemocrática de Dencás, actuación antirrepublicana de Badía y otras discrepancias de sentido y contradicciones de ideología, que fatalmente han de conducir al derrumbamiento de la Esquerra. [...] La Esquerra es hoy una construcción ruinoso, contra la que el pueblo tardará poco tiempo en ejercitar el oportuno interdicto de demolición».¹⁶ Des de la mateixa premsa republicana els atacs eren constants i directes, sobretot fora de Barcelona, on, tanmateix, el suport a Estat Català era notable.

15. «L'homenatge a Josep Dencàs ha estat un magnífic acte d'adhesió a Esquerra Republicana de Catalunya. Tot el partit al costat de Francesc Macià», *La Humanitat* (Barcelona, 10 d'abril de 1933).

16. «La grave crisis de la Esquerra», *El Radical. Órgano del Partido Republicano Radical Autonomista* (Tortosa, 12 d'agost de 1933).

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

La premsa propera a la Lliga també es va acarnissar sovint amb el tema de Dencàs, amb les JEREC i el seu suposat feixisme: «Som bastants els que, des de fa temps, venim assenyalant com un greu perill per a la democràcia catalana, l'existència innegable d'un esperit i una mentalitat típicament feixistes, en el partit que té acaparats tots els òrgans de govern de Catalunya. El tarannà dels seus homes més significats, el seu llenguatge, els seus procediments, les seves contínues apel·lacions a la violència i als drets de la força material».¹⁷ El motiu d'aquest i de molts altres articles era blasmar contra l'acte esportiu i polític celebrat per les JEREC a l'Estadi de Montjuïc el 22 d'octubre d'aquell 1933¹⁸ sota la presidència de Francesc Macià. Es volgué rebentar la presentació en públic de l'independentisme català feta amb la propaganda i els mitjans de les societats de masses modernes, que presentaven al públic les seves propostes amb nous mètodes, com es començava a fer als països més avançats amb tota mena de productes —polítics o comercials— en una societat que es considerava com a *mercat*.

L'esclatxa era oberta, i el catalanisme conservador de la Lliga atacava ERC, el partit que governava, tot burxant sobre qualsevol acció d'Estat Català i dels Escamots, de manera que la tensió entre les faccions del catalanisme era tan gran que es produïren alguns incidents,¹⁹ els necessaris per furgar més en la ferida i convertir la pura difamació en certesa pública. La imatge de l'independentisme català era denigrada dia a dia amb la qualificació de feixista vers

17. «El feixisme a Catalunya», *Baix Empordà* (Palafrugell, 28 d'octubre de 1933).

18. S'aprecia en la famosa fotografia del Escamots uniformats en la recta que va des de la plaça d'Espanya a les Fonts de Montjuïc que els *parasoldats* avancen en rengles poc rectilinis i sense marcar el pas de cap manera. S'aprecia molt poca marcialitat, menys que la de les desfilades d'atletes en els actes olímpics. L'esperit que ho envolta és més esportiu que no pas de milícia, malgrat que les seves funcions com a grup poguessin ser polivalents, arribada l'hora.

19. Arran dels incidents de la campanya electoral de novembre de 1933, el setmanari *Baix Empordà* (Palafrugell, 25 de novembre de 1933) publicava l'article «La dona heroica» on es llegia: «En la història de les lluites electorals catalanes, quedarà, com a exemple viu, el d'aquelles dones del carrer Casp barceloní, heroïnes autèntiques davant totes les amenaces, tots els insults de bordell, que els dirigien els escamots d'En Dencàs, aquells que no mouen pas una palla de terra que el President Macià no ho ordeni». *Avant* (Cervera, el 26 de novembre de 1933) també recull un relat dels fets: «En alguns col·legis de Barcelona foren trencades les urnes, privant els electors d'emetre el seu vot, insultades grollerament les dones, i enviat el Conseller de la Generalitat Sr. Dencàs amb els seus escamots a impedir l'elecció, mereixent la més enèrgica protesta del President de l'Audiència, Sr. Anguera de Sojo». Aquest número també es feia ressò d'altres incidències durant la jornada com l'impediment de vot, a Monistrol, dels monjos de Montserrat, que fugiren en ser apedregats.

els seus mètodes i organització, cosa que interessava fora del partit (ERC), per minar el seu suport electoral, i dins del mateix, per minvar la força que hi mantenien el sector d'Estat Català. Per la banda dels partits espanyols, d'esquerra i anarquistes, el recurs a l'acusació de feixisme era reiterada per diferents raons: els espanyolistes denigraven l'única força netament independentista; els partits i sindicats d'esquerra miraven d'apartar del moviment catalanista els sectors obreristes, per evitar la competència entre les masses treballadores, i els anarquistes tenien en els Escamots i els seus dirigents —Dencàs i Badia— un enemic directe, perquè havien actuat des de la Conselleria de Governació, amb contundència contra el gangsterisme de la FAI, braç armat de les ficcions llibertàries.

Era, doncs, del tot habitual, en l'espectre polític català i espanyol, el recurs a la violència amb l'excusa revolucionària o la del manteniment de l'ordre. La violència no feia feixista un moviment, sinó l'amenaça d'establir alguna mena de dictadura que monopolitzés tots els poders de l'estat, objectiu que no compartia el catalanisme independentista, que usava el parlamentarisme i les formes democràtiques de poder preferentment, malgrat algunes extralimitacions fruit del desordre evident, sobretot a Barcelona, epicentre de l'enfrontament social i de la sensació de desgovern²⁰ que alguns volien fer servir per desfer el relatiu triomf del catalanisme «estatutari».²¹ Les JEREC prengueren la iniciativa davant la inhibició de les autoritats republicanes. Així ho explicava el seu portaveu, *Som!!*: «Fer fracassar una vaga general a Barcelona que ultra constituir una pertorbació econòmica tenia fondes relacions amb la 'Sanjurjada' [...] Enfrontar-se amb la FAI [quan] les autoritats governatives (d'Acció Catalana) s'inhibien dels atracaments diaris a mà armada, dels assassinats pels carrers de Barcelona, de les bombes que esclataven cada nit

20. Els conflictes laborals van ser constants, a Catalunya, durant els pocs anys republicans. *Som-hi! Setmanari portantveu de la Joventut d'Esquerra-Estat Català de Badalona*, núm. 4 (12 de maig de 1934): «De l'intent de vaga general»: «Cal que els obrers no es deixin impressionar per quatre anarquistes professionals [...] del desordre [...] a Badalona aquests elements avui ja no poden imposar-se».

21. L'acció dels aparentment *incontrolats* i les patrulles de control a partir del 19 de juliol de 1936 per tot Catalunya evidencià aquesta estratègica antirepublicana de bona part del sector anarquista. Aquest actuava paradoxalment (o no) en harmonia amb l'anticatalanisme tradicional espanyol, disfressant d'àcrates unes agressions destinades a causar el terror. Més de vuit mil persones, la majoria catòlics, catalanistes moderats o simplement sospitosos de desafecció, van ser assassinades sense poder-se defensar, causant la fugida cap a l'altre bàndol de molts dels perseguits.

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

per diferents indrets de la Ciutat i de les vagues repetides que amenaçaven fonament l'economia catalana».²²

L'organització de les JEREC i dels Escamots responia a la voluntat d'alliberament nacional. El propòsit dels conspiradors liderats per Macià en els anys vint era la formació d'un partit nacionalista i obrerista, però també articular una força que pogués ser emprada amb aquesta intenció independentista, a la manera d'altres pobles que, llavors, lluitaven o es preparaven per a la seva descolonització en virtut del dret d'autodeterminació reconegut per la Societat de Nacions sorgida de les consignes del president nord-americà Woodrow Wilson. Era absurd considerar que l'organització de forces nacionals d'alliberament pogués o pugui ser considerada «feixista», i encara més si no hi ha cap prova o indicatiu que permeti afirmar que es volia implantar un règim totalitari cas d'haver derrotat l'exèrcit i les forces que actuen d'ocupació d'ençà de 1714.²³

El primer article de Miquel Badia a *Som!!*,²⁴ titulat «Cal obra efectiva», definia la missió i els procediments de les JEREC, i es referia als blames

22. *Som!! Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra «Estat Català»* (Barcelona, 11 de novembre de 1933), p. 7.

23. *Som!! Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra «Estat Català»*, núm. 1 (Barcelona, 18 d'octubre de 1933).

24. En el primer article de Miquel Badia a la publicació *SOM!! Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra «Estat Català»*, núm. 1, 18 d'octubre de 1933, Barcelona, titulat «Cal obra efectiva», definia la missió, els procediments i els blames contra les JEREC: «I com que el nostre lema és 'llibertat' i la nostra fita 'Catalunya' —tal com la volem nosaltres, lliure per fora i per dins— hem muntat l'organització a plena llum, perquè no ens hem d'amagar de res ni de res ens hem d'avergonyar. Aquesta franca manera de procedir ha alçat una polseguera extraordinària. La gent de criteri resclosit i de mentalitat esquifida, ha posat el crit al cel. [...] I els aprofitadors han llançat una acusació: Feixistes! Feixistes! Les mentalitats que així ens acusen encaixen perfectament dins el feixisme. No direm dins la doctrina feixista perquè no és més que un sistema. El sistema imposat a aquells que pensen diferent, el propi criteri: i perseguir, fins anul·lar-los, els que no admeten la imposició». Quant a la disciplina que regia les relacions dins les JEREC, «s'han subjectat voluntàriament els nostres afiliats [...] Nosaltres no hem imposat res, ni res imposarem. Però tenim prou força per evitar que ens vinguin a imposar res». Sobre la resposta a les agressions físiques i ridiculitzacions públiques: «Envestirem, però, als que ens envesteixin [...] Els que vulguin assaltar, si tenen decisió per a fer-ho, les posicions que les idees lliberals han anat adquirint, sols ho podran fer d'una manera: violentament. La violència sols pot contrarestar-se amb violència, i per a lliurar una batalla semblant amb probabilitats d'èxit, sols pot aconseguir-se amb una preparació millor que la de l'enemic, i amb uns mitjans que superin els mitjans contraris. El perill existeix. Saber que es preparen i no preparar-se, és lliurar-se a l'enemic lligat de peus i mans [...] Comptem amb una organització completament

que suportava: «I com que el nostre lema és 'llibertat' i la nostra fita 'Catalunya' —tal com la volem nosaltres, lliure per fora i per dins— hem muntat l'organització a plena llum, perquè no ens hem d'amagar de res ni de res ens hem d'avergonyar. Aquesta franca manera de procedir ha alçat una polseguera extraordinària. La gent de criteri resclosit i de mentalitat esquivada, ha posat el crit al cel. [...] I els aprofitadors han llançat una acusació: Feixistes! Feixistes! Les mentalitats que així ens acusen encaixen perfectament dins el feixisme. No direm dins la doctrina feixista perquè no és més que un sistema. El sistema imposat a aquells que pensen diferent, el propi criteri: i perseguir, fins anul·lar-los, els que no admeten la imposició». Quant a la disciplina que regia les relacions dins les JEREC, «s'han subjectat voluntàriament els nostres afiliats [...] Nosaltres no hem imposat res, ni res imposarem. Però tenim prou força per evitar que ens vinguin a imposar res».

Sobre la resposta a les agressions físiques i ridiculitzacions públiques: «Envestirem, però, als que ens envesteixin [...] La violència sols pot contrarestar-se amb violència, i per a lliurar una batalla semblant amb probabilitats d'èxit, sols pot aconseguir-se amb una preparació millor que la de l'enemic, i amb uns mitjans que superin els mitjans contraris. El perill existeix. Saber que es preparen i no preparar-se, és lliurar-se a l'enemic lligat de peus i mans [...] Comptem amb una organització completament disciplinada, que hem muntat a la llum del dia [...] Una organització pacífica que si convingués i les circumstàncies ens hi portessin, convertiríem en allau de guerra i per a la qual podríem arbitrar els mitjans de lluita que ara no tenim per tal d'assegurar l'èxit de les seves batalles. Una organització que no llançaríem mai a segar llibertats alienes; però que llançarem a privar que s'intenti de segar o entrebancar la nostra llibertat».

En aquells mesos la feina de Josep Dencàs no consistia a contradir els blames que sobre l'organització que presidia ploviem de totes bandes, sinó a organitzar la sanitat catalana i un model d'habitatge popular digne, salubre i assequible, feines que havia iniciat la Mancomunitat i que eren clau per al futur del país, seguint el programa social del catalanisme. Dencàs afermava, així, un

disciplinada, que hem muntat a la llum del dia [...] Una organització pacífica que si convingués i les circumstàncies ens hi portessin, convertiríem en allau de guerra i per a la qual podríem arbitrar els mitjans de lluita que ara no tenim per tal d'assegurar l'èxit de les seves batalles. Una organització que no llançaríem mai a segar llibertats alienes; però que llançarem a privar que s'intenti de segar o entrebancar la nostra llibertat».

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

dels puntals del socialisme pràctic a través de les noves institucions catalanes, mal finançades (una constant històrica), en la línia del que feien els països més avançats del món, i que seria l'esperit general de l'Europa occidental després de la guerra mundial que s'inicià el 1939. Altres països com Itàlia i Alemanya construïen la política social «de masses» utilitzant sistemes polítics dictatorials, antiparlamentaris. No fou aquest l'exemple, el model ni l'aspiració dels polítics catalans durant els pocs anys de vida republicana, sinó que se seguí una adaptació socialdemocràtica empeltada en la tradició parlamentària del país, una de les més antigues d'Europa. Per tant, els fets històrics contradiuen qualsevol acusació en sentit totalitari, que no buscava més que la destrucció política a través d'insídies de safareig.

L'extremisme que van mostrar algunes actuacions oficials de la policia dirigida per Dencàs des de la Conselleria de Governació, d'una banda, i els Escamots, de l'altra, van enutjar, sobretot, el món de la delinqüència i aquells que no encaixaven bé els èxits de la Generalitat en l'ordre públic. Dencàs havia participat, com a diputat de l'Assemblea republicana, en les aspres discussions sobre l'Estatut i en la retallada d'aquest dins les corts espanyoles, on es manifestava una animadversió més o menys explícita, des de la dreta fins a l'esquerra, per aquesta llei descentralitzadora. Cada competència va haver de ser arrencada a Madrid, i el Tribunal de Garanties Constitucionals fou el centre de decisió de molts aspectes en què xocaven la interpretació constitucional i l'estatutària. Tot això augmentava la tensió política entre Catalunya i l'Estat. Cal tenir present que les amenaces i agressions sovintejaren. Membres i locals del nacionalisme català havien estat atacats per activistes de filiació poc clara. Actuaven per pròpia iniciativa els elements de l'anarquisme radical? O eren subtilment dirigits com a forces parapolicials? Resta per estudiar amb profunditat la connivència i col·laboració entre aquests elements i l'acció de l'estat contra el catalanisme, adreçada a atemorir la burgesia catalana.²⁵ A més, es mantingué la impunitat dels assassinats polítics (germans Badia, periodista Planes) comesos pels «suposats revolucionaris».

25. La infiltració d'agents de l'estat, el doble joc d'alguns activistes llibertaris amb aquests, o fins la col·laboració inconscient, van ser una constant durant el anys més àlgids de l'anarquisme a Catalunya. Moltes de les seves accions contribuïren a la desestabilització social al Principat i, després, al descrèdit de la república a través de les accions armades contra les persones i els béns, alimentant una espiral d'acció-repressió que hipotecà la democràcia republicana. A partir de 1939, quan finalitzà la guerra, les guerrilles dels maquis van ser delmades sistemàticament ben sovint a causa de la informació de què disposava la policia franquista. Tan sols aquells que van

Les actituds *protofeixistes* són una tendència natural de la majoria de persones i grups que arriben al poder, o que pretenen arribar-hi. Es pot considerar una propensió humana, instintiva, a imposar la pròpia voluntat de bon grat o per força, sense opció a la dissensió: una característica biològica que esdevé patològica quan impedeix la natural fluència de la vida dels individus, dels grups o el desenvolupament de les nacions amb algun grau de manumissió. L'autoritarisme, el totalitarisme o l'absolutisme no són tan sols mètodes de govern, sinó tendències naturals que les civilitzacions poden relativitzar o, per contra, sistematitzar. La reacció de l'individu contra les habituals imposicions de la vida social²⁶ pot derivar vers la tirania, on una persona i els seus acòlits esdevenen àrbitres de la vida en comú concentrant a les seves mans tots els poders. La disponibilitat de forces i d'instruments estatals atorga una capacitat d'acció gairebé il·limitada als governants a través de les institucions, del funcionariat i dels recursos públics. La sensació d'omnipotència existeix, i es contempla la possible extralimitació legal. Això és una constant en tots els estats i encara més en el període d'entreguerres europeu on la teorització sobre aquesta força, la supremacia d'uns grups sobre altres, i la temptació de fer servir mètodes extralegals (o de legalitzar mètodes que lesionen els drets humans) era objecte del debat polític. La preponderància dels més forts podia trobar la seva justificació filosòfica en Nietzsche, Darwin i altres intel·lectuals.

L'any 1934 les simpaties internacionals vers el feixisme italià eren considerables. Havien estat expressades als EUA amb motiu de l'Exposició Universal de Chicago de 1933 i a Anglaterra per part d'intel·lectuals, polítics i artistes,

mantenir absoluta discreció sobre les seves activitats, distanciant-se dels nuclis administratius com el de Tolosa de Llenguadoc (seu de la CNT-FAI a l'exili), van arribar a sobreviure després de la seva etapa de lluita, penetrant des de les seves bases occitanes cap a l'interior (Marcel·lí Massana, per exemple). A la Federación Ibérica de Juventudes Libertarias (JJLL) també hi hagué casos estrepitosos d'infiltració policial entre la directiva.

26. Johann Kaspar Schmidt, conegut com a Max STIRNER (1806-1856), va reflectir aquesta lluita contra la moral i els principis autoritaris de la civilització a *L'únic i la seva propietat* (1844), obra en què alguns han cregut trobar justificacions per a l'extrema dreta. Stirner, però, no defensava pas cap sistema polític, ni reconeixia cap lideratge personal ni ideològic, ans al contrari: considerava tan sols allò que permetés l'home singular desenvolupar-se sense entrebancs, vivint per si mateix i per a si mateix en un natural egoisme gairebé nihilista, lliure de tota limitació. En els totalitarismes (de dretes o d'esquerres) el paper de l'individu particular és ignorat, i més aviat combatut: l'home forma part del mecanisme social, de la massa, és un servidor de l'Estat i un propagador de les idees oficials.

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

que no deixaven d'admirar-se pels avenços en els nous estats autoritaris (Itàlia i Alemanya) ressorgits després de la Gran Guerra. La imatge de progrés, de modernitat, de resolució de moltes dissensions socials per via legal o repressiva i, sobretot, per la barrera que significaven a l'expansió del comunisme i la garantia del comerç internacional, encaterinava una part considerable de l'opinió internacional. L'evolució d'aquesta valoració variarà extremament quan la política exterior italogermànica (unida a la japonesa) torni a posar el món al caire d'una nova guerra d'abast global. És en aquest context de reconeixement a les fites aconseguïdes o merament publicitades per la Itàlia mussoliniana on cal emmarcar les impressions del vicecònsol Majeroni que ressenyem a continuació.

5. CONTACTES AMB ELS CONSOLATS ITALIÀ I ALEMANY POC ABANS DEL 6 D'OCTUBRE

El conseller Dencàs en la visita que va fer el 4 de juliol de 1934 al consolat d'Itàlia a Barcelona, provà d'agradar els seus amfitrions a través de la cortesia, ni que això impliqués una faïçó d'hipocresia. Cal, en la interpretació valorativa, tenir més perspiciàcia i evitar convertir les investigacions en una recerca de més penjaments i noves infàmies sobre «l'arbre caigut» que fou Dencàs després dels Fets d'Octubre. Qui no ha volgut quedar bé alguna vegada dient coses que no s'ajusten del tot al propi pensament seguint un interès personal concret? Es tracta de l'essència de la diplomàcia. Les seves paraules van ser pronunciades a la seu diplomàtica d'un país del qual es podia pretendre alguna ajuda si es despertava l'interès geoestratègic, com va passar arran de la guerra que ja preparaven els antirepublicans amb els italians ocupant Mallorca.

No es pot intentar aïllar el cas dels nacionalistes catalans (que no van atemptar contra el sistema parlamentari i democràtic) com una *malaltia* individualitzada per les actuacions que pogué tenir en els marges de la llei,²⁷ d'una llei que era

27. Ens referim especialment a algunes actuacions de Josep Dencàs i Miquel Badia al capdavant de la Conselleria de Governació, a alguns incidents protagonitzats pels Escamots i, sobretot, per l'organització i actuacions durant la nit del 6 al 7 d'octubre de 1934, fets realitzats per grups armats catalans, però també per la policia que comandava la Generalitat. L'articulació d'aquest moviment no fou obra dels membres d'ERC exclusivament (si bé els líders d'Estat Català van ser els principals òrgans executors). Membres d'UDC, d'ACR, d'USC i altres partits amb representació parlamentària van tenir un paper actiu en la planificació, de tal manera que la imminent revolta esdevingué, gairebé, *vox populi*.

impotent per mantenir un cert ordre públic que pogués garantir el desenvolupament de les activitats econòmiques i ciutadanes sense ensurts (vagues contínues, sabotatges, robatoris, atracaments, atacs contra centres religiosos, amenaces, assassinats). La fascinació pel totalitarisme era evident a Espanya (vegeu els discursos de la CEDA, dels tradicionalistes o, més tard, de la Falange). S'havia intentat trobar en el general Miguel Primo de Rivera el Mussolini d'Alfons XIII; en aquell temps es cercava una nova figura que liderés un cop contra la república i acabés amb el sistema democràtic, com ho demostrà l'intent de cop d'estat del general Sanjurjo el 1932. Monàrquics de diferents tendències van acabar avalant el general Francisco Franco, el qual, ajudat per la Itàlia feixista i l'Alemanya nazi, actuaria com un autèntic genocida contra els individus d'ideologies contràries. Europa era víctima de la crisi dels anys trenta i en diferents països es prenia en consideració l'estructuració forçada de la societat seguint els models d'enquadrament assajats pels feixistes i, a partir de 1933, també pels nacional-socialistes, com ja hem comentat.

La recerca històrica ha fet surar alguns documents de l'època procedents del Ministeri d'Afers Exteriors d'Itàlia, que s'han publicat extremant la literalitat i reforcen la idea de la *feixistitat* de Josep Dencàs i, per extensió, del moviment independentista català durant la Segona República i durant la Guerra Civil. Estat Català fou un partit *sospitós* per a aquells que es dedicaren a massacrar població civil durant els primers mesos del conflicte. L'objecte d'atenció són dos documents: el primer, la carta que, en resposta a una del 18 de juny de 1934 procedent de la Conselleria de Governació, es va enviar al consolat italià de Barcelona el 26 de juny on Dencàs, personalment, es disculpava per la detenció d'un ciutadà d'aquella nacionalitat, Federico de Franco, sospitós d'espionatge militar i de fer propaganda profeixista des del *Fascio Italiano* de Barcelona, cosa que podia significar una vulneració de la legalitat republicana.²⁸

La carta remarca explícitament que

[...] merece y ha merecido siempre el mayor respeto, no sólo la forma de gobierno que haya querido darse la Nación italiana [...] sino también toda forma de gobierno, reconocida por el Estado Español, que se den

28. Còpia de la carta del conseller de Governació Josep Dencàs al consolat italià del 26 de juny de 1934, Arxiu de la Delegació del Govern espanyol de Catalunya, Fons Antic, caixa 278.

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

las distintas Naciones extranjeras. Bien sentado este principio por cuanto afecta al régimen fascista en Italia y como forma gubernamental en aquel país, he de hacer constar que España, que se honra en ser gobernada por una República democrática de trabajadores, no puede admitir, dentro de su territorio, organizaciones que tiendan a alterar el régimen que se ha dado el país y por tanto, este Departamento cumple con gusto el deber de vigilar en todas formas dentro de la Ley, la evitación de actividades delictivas que pudiesen conducir a la alteración de los principios constitucionales [...] tanto la detención del súbdito italiano Federico de Franco, como el registro practicado en su domicilio, se realizaron con plenitud de atribuciones y por tener confidencias indubitables de que dicho señor laboraba para el establecimiento del régimen fascista en nuestro país, régimen que una vez más he de repetir, merece el mayor respeto como forma de gobierno de un país extranjero, pero que no puede ser tolerado, ni aún como aspiración, en cuanto se refiere al nuestro.

En el paràgraf de comiat torna a insistir en la censura sobre les actuacions profeixistes que puguin cometre a Catalunya els ciutadans italians:

[...] quiera advertir al súbdito italiano Federico de Franco se abstenga en absoluto de toda maquinación fascista que pueda redundar en contradicción con la Ley Española, ya que si nuevamente resultase comprometido en conspiraciones de tal índole, me vería obligado a proponerle para su extradición.

Aquestes eren les paraules literals, incontrovertibles, enviades per Dencàs al consolat italià. Han de quedar clars l'origen i la procedència, el fet que es tracta d'una font directa sorgida del personatge, perquè el document que citem tot seguit és l'informe de l'entrevista a què va donar lloc la carta de primers de juliol entre Dencàs i el vicecònsol Alessandro Majeroni.²⁹ Un informe a voltes un xic irònic i amb un cert aire de superioritat entre un càrrec executiu regional (Dencàs) i el representant diplomàtic d'un estat amb aspiracions imperials que volia esdevenir important internacionalment.

29. ASMAE (Archivio Storico Ministero Affari Esteri), «A.P. », 1931-1945, España, busta núm. 6 (1934), III Semestre, 26 d'abril de 1934, fragments traduïts de l'italià.

L'informe del vicecònsol arribà a mans del ministre d'Afers Exteriors italià remès per l'ambaixador del regne d'Itàlia a Madrid: es devia considerar prou significatiu el contacte amb Dencàs, que mirà d'atreure la vista del govern italià sobre els afers catalans en el moment en què la seva conselleria estava treballant intensament en els plans de conspiració contra el govern de la república. I és sota aquest punt de vista que cal avaluar el contingut de la transcripció de l'entrevista que, no cal perdre de vista, és la versió d'una de les parts, molt interessada a escampar la llavor del seu règim i captar adhesions amb vista a una hipotètica hegemonia territorial al Mediterrani i al nord d'Àfrica. Cal tenir també molt present que la diplomàcia italiana jugava en diferents espais la seva influència, i que pocs mesos abans havia entaulat negociacions per ajudar a la implantació d'un règim autòritari a Espanya, col·laborant amb els monàrquics antirepublicans.³⁰

L'informe de Majeroni al seu superior, el Console Generale di Sua Maestà, Alessandro de Probizer, datat el mateix dia de l'entrevista, el 4 de juliol de 1934, inclou algunes manifestacions de Dencàs, procliu a «expressar-se en to de gran respecte vers el Règim Feixista [i la] seva entusiasta admiració per l'ètica del feixisme del qual espera poder un dia aplicar a Catalunya els principis substancials, malgrat confessar de no poder, potser per molt de temps, pronunciar ni tan sols el nom, car faria perdre a l'Esquerra el favor popular». Alguns principis de l'organització política i social del feixisme —i fins del nazisme— serien incorporats o reforçats per les democràcies parlamentàries, com ara la intervenció estatal en l'economia (indústries nacionalitzades), el reforçament dels grans sindicats per obtenir pau social a canvi de millores en les condicions obreres i la utilització massiva dels mitjans de comunicació, sobretot la ràdio i la futura televisió, per crear una mentalitat ciutadana harmonitzada amb els interessos del poder polític.

Dencàs —segons Majeroni— manifestà que «només un govern fort, que faci respectar decididament la pròpia voluntat, pot avui substituir i resistir la crisi

30. El març de 1934, l'alfoncís Goicoechea, el general Barrera i el carlí Olazábal van negociar a Roma, amb Mussolini i Italo Balbo, un pacte de col·laboració amb els monàrquics espanyols per fer caure la república i establir una regència. Els feixistes italians van posar a disposició dels conspiradors un milió i mig de pessetes, deu mil fusells, dues-centes metralladores i munició, a més del compromís d'entrenar a Itàlia milícies tradicionalistes. Julio GIL PECHARROMAN (2006), *La Segunda República Española (1931-1936)*, Madrid, Biblioteca Nueva, p. 340. Poc abans del desencadenament del cop de 1936, arribaria a mans de l'organització rebel nou material procedent del govern italià, «quaranta avions, metralladores, milers de bombes, benzina etilada i projectils». Angel VIÑAS [i altres] (2013), *Los mitos del 18 de julio*, Crítica, Barcelona.

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

moral i econòmica del món». Això, més que un desig, sorgia de l'observació quotidiana dels països europeus sumits en la crisi econòmica dels anys trenta, però també en la crisi dels sistemes parlamentaris, sobretot els més nous, on la reticència de les antigues elits monàrquiques parapetades en els exèrcits, i exercint el seu poder financer, eren un entrebanc per a la consolidació dels sistemes democràtics. La falta d'una força concèntrica que els nacionalitzés per la via cívica feia sorgir alternatives en forma de dictadures militars amb idearis i programes basats en un nacionalisme esquemàtic i poc vital. L'Europa posterior al Tractat de Versalles (1919) estava fracassant en el seu intent de consolidació, i les mateixes condicions del tractat enverinaven la convivència internacional i creaven una greu tumoració a Alemanya, prou afectada per la crisi de la guerra i la difícil represa posterior al *Diktat* de Versalles. A més, el comunisme d'orientació soviètica era percebut com un perill per a les estructures mil·lenàries de l'Europa occidental.

El conseller de Governació expressà presumptament més simpaties per la mena de política social feixista que no pas pel socialisme marxista, i remarcava que la disputa per la Llei de conreus, que enfrontava la Generalitat amb el poder de la república, «és l'espurna de la nostra llibertat d'acció i que, pacíficament o d'un altre mode, amb victòria o derrota per part nostra, estem decidits a sostenir, però no és en absolut demagògia roja». El proper enfrontament del 6 d'octubre torna a ser divulgat, directament a una potència estrangera, com aquella part feble en un conflicte que cerca el suport d'algú més poderós. Es tractava de relacions entre un estat important i un subestat amb aspiracions a créixer. L'encegament del present pot donar pas a una visió històrica en què hom jutja, més que no pas explica, uns fets del passat condicionats pels esdeveniments posteriors que encara no els afectaven. Com he explicat, el «feixisme», el totalitarisme de dretes, d'esquerres o llibertari, l'enderrocament de les democràcies parlamentàries, eren alternatives d'una modernitat imminent per resoldre els múltiples problemes sociopolítics produïts per l'acromegàlia d'un món articulat per metròpolis industrials. Llavors no era estrany que hom volgués comptar amb les noves forces internacionals per aconseguir els objectius polítics propis, que, tanmateix, no eren en absolut antiparlamentaris en el cas de Dencàs i d'Estat Català. Cal entendre també que hi hagué un abans i un després entre el 1934 i el 1945.

Indiscreció? Coqueteig? Aproximació calculada? Són aspectes que també s'hauria de tenir en compte per part dels seus comentaristes. Les lloances «pro-feixistes» són la preparació del terreny. L'estratègia era trobar suports exteriors.

La tàctica era regalar l'oïda de qui es volia atreure a la causa: «Ha afegit que calia fer alguna cosa per augmentar els gests “simpàtics” entre Itàlia i Catalunya», per exemple «un intercanvi de moviment turístic, com ara els creuers [...] tantes coses es podrien estudiar per produir de mutu acord aquest corrent de simpatia que jo considero vital per als dos països». I continua, Dencàs, projectant ponts amb el possible aliat italià, més enllà del règim polític circumstancial: «Itàlia pot mirar, ha de mirar amb interès el desvetllament català [...] Catalunya torna a la seva història, a les seves tradicions, a la seva civilització essencialment romana. Les nostres llengües tenen un major nombre de mots semblants que no pas la castellana. Espanya ha estat i serà sempre apàtica, sarraïna, vassalla. Espanya roman encara un feu francès». Síntesi interessada d'història regional davant d'una Itàlia que maldava per esdevenir la primera potència mediterrània i a qui s'oferia el governant català, no pas per admiració feixista, sinó jugant un joc perillós de geoestratègia llatínista on els monàrquics anaven per davant en l'acostament a Mussolini.

Pensant en un futur estat pancatalà, Dencàs digué, segons Majeroni: «Itàlia, que no té interessos contraris als nostres, hauria de veure de bon ull la creació d'un Estat “coixí” als peus de França. Els descendents de Maquiavel, si volguessin, sabríem fer desvetllar a la Provença sentiments autonomistes. Si demà, Déu no ho vulgui, s'esdevingués un conflicte, això polaritzaria el Mediterrani». Dencàs preveu la futura Segona Guerra Mundial en aquesta conversa, i ofereix als italians una contrapartida militar, «l'hospitalitat de les nostres costes, òptima base per a submarins». Una Catalunya independent podria fer més servei a Itàlia que no pas una Espanya absorbida per França. I mira de mostrar braó afirmant —sempre segons Majeroni—: «Vostè no ignorarà que sóc jo l'organitzador dels Escamots, esquadres d'acció de pura essència feixista», organització paramilitar que, en aquest context, cercava la complicitat de l'interlocutor i dels seus superiors, que ben segur rebrien l'informe de la conversa... i segurament també els monàrquics antirepublicans espanyols.

S'ha posat l'accent en l'aspecte ideològic del text, que apunta més a una falsa confessió de feixisme, utilitzada com a instrument d'acostament a un país considerat «enemic» pels demòcrates del món. La substància de l'entrevista, de la qual la detenció del ciutadà italià De Franco va ser mera excusa, era exposar uns plans, potser esbojarrats, d'aliança entre Itàlia i Catalunya contra Espanya i França, en el cas que el règim italià s'avingués, proposés o propiciés algun moviment favorable a l'alliberament polític català. Dencàs, de fet, acudia

JOSEP DENCÀS I L'ACUSACIÓ DE «FEIXISME» SOBRE
L'INDEPENDENTISME CATALÀ REPUBLICÀ

diplomàticament als mussolinians per provar d'obtenir algun suport per a una revolta nacional (la del proper 6 d'octubre) que li anuncià de manera gairebé explícita. Aquesta és la clau del document, i no pas cap mena de confessió extreta d'unes paraules expressades en un context d'intel·ligència i templeig. Dencàs, si de cas, va explotar davant del vicecònsol la fama de «feixista» que li havia penjat la premsa hostil a l'independentisme català. Cercava ajut per poder dur a terme la missió insurreccional que dirigia en aquells moments. El resultat d'aquesta aproximació va ser nul: cap ajut per part d'Itàlia, i moltes dificultats personals quan Dencàs va haver de fugir amb la seva família cap a Itàlia l'agost de 1936, perseguit pels suposats revolucionaris arrengrerats, en una curiosa comunió d'interessos, amb els feixistes rebels a Espanya.

Durant la segona setmana de setembre d'aquell 1934 hi hagué un intercanvi de missives entre el consolat alemany i el govern de la Generalitat a l'entorn d'uns articles publicats pel periòdic del Partit Comunista Català, *Catalunya Roja*,³¹ on es denunciaven les activitats proselitistes de ciutadans i grups alemanys per crear un estat d'opinió favorable vers el nou règim nacionalsocialista implantat a Alemanya. Als articles, hi figuraven els noms de persones i locals de reunió. Fou Dencàs l'encarregat d'adreçar-se al vicecònsol amb una nota del 8 de setembre en to de disculpa: «Sento molt les molèsties i el perill que per les manifestacions i articles publicats en el periòdic *Catalunya Roja* li han estat adreçades, presentant-li les meves excuses i prometent-li que donaré les oportunes ordres per tal que no es repeteixi».³² No ens consta cap més aproximació vers els representants del III Reich, acabat de proclamar.

A l'Archivo de la Delegación del Gobierno de Cataluña, però, hi ha la còpia d'un ofici que Miquel Badia adreçà a Josep Dencàs el dia 10 de setembre on «es complau en adjuntar-li una lletra del Consolat d'Alemanya, dirigida a l'Honorable senyor President, la qual li ha estat tramesa, pregant-li s'assabenti del seu contingut i faci el que sigui necessari per tal de correspondre al que en ella demanen».³³ No ens ha estat possible trobar la carta referida. El president

31. *Catalunya Roja*, núm. 20 (Barcelona, 29 de juny de 1934), p. 3.

32. Còpia de la carta de Josep Dencàs al vicecònsol d'Alemanya a Barcelona del 8 de setembre de 1934, Arxiu de la Delegació del Govern espanyol de Catalunya, Fons Antic, caixa 278.

33. Còpia de l'ofici de Miquel Badia, cap dels Serveis d'Ordre Públic, al conseller Josep Dencàs, 10 de setembre de 1934, Arxiu de la Delegació del Govern espanyol de Catalunya, Fons Antic, caixa 278.

Companys li encarregà l'afer perquè es tractava d'una competència policial les acusacions d'espionatge fetes sobre súbdits alemanys a l'entorn del consolat. La cautela amb què procedien els mandataris catalans respecte a la delegació alemanya sembla una actitud lògica vers un país emergent disposat a imposar els seus criteris sobre l'Europa continental, amb el qual calia comptar si es preparaven accions polítiques de gran envergadura. Cal tenir en compte, novament, que l'escenari internacional s'havia tornat molt volàtil, i que estats poderosos com França i Espanya podien perdre la seva força davant les noves potències dictatorials. Alemanya podria haver esdevingut l'àrbitre d'una nova situació d'equilibri, però finalment es va decidir per les ocupacions militars directes.

D'altra banda, un informe dels serveis diplomàtics anglesos per al Foreign Office, datat el 3 d'octubre (tres dies abans dels Fets d'Octubre), demostra com la preparació de la revolta, propiciada per la suspensió de la Llei de contractes de conreus, era coneguda àmpliament abans de dur-se a terme i es veia imminent: «Des de fa un temps es considera que, si la solució de la crisi a Madrid es tradueix en la formació d'un govern fort, que intenta fer front fermament a la insubordinació dels catalans, aquesta última nit es provocarà un acte de desafiament precipitat».³⁴ El dossier també inclou una valoració positiva per al catalanisme moderat de la Lliga i de Cambó, i una desqualificació classista vers les capacitats polítiques de Josep Dencàs: «És un jove d'aspecte insignificant, inadequat per naixement, educació o caràcter per al càrrec de responsabilitat que ocupa».³⁵ La diplomàcia britànica, paradoxalment servidora d'un govern laborista, lamentava, sobretot, les maneres populistes i teatrals del patriotisme indignat dels independentistes, i considerava Companys un no separatista. La qüestió irlandesa, tan aguda llavors, devia influir en la valoració paral·lela del cas català.

34. «Reacció a Catalunya de la crisi del Govern a Madrid», del M. H. Cònsol General de Barcelona, núm. 70, 3 d'octubre de 1934, The National Archives, FO371/18597. Foreign Office. Regne Unit de la Gran Bretanya. La frase original és: «He is a young man of unprepossessing appearance, unfitted by birth, education or character for the responsible position he holds».

35. Amb la carrera de Medicina acabada, i la de Dret a falta de dues assignatures, l'educació de Dencàs es pot considerar molt per sobre de la mitjana del seu temps, i també superior a la gran majoria de polítics del seu temps. Potser l'informador britànic es referia a una falta d'una «educació de classe» típica dels polítics menestrals, el complement aristocratitzant que faltava a molts dels nous polítics catalans.

6. DENCÀS FUIG DE REVOLUCIONARIS I FEIXISTES ESPANYOLS I ÉS EMPRESONAT A ITÀLIA

Havent lluitat amb les armes a la mà pels carrers de Barcelona, juntament amb els seus companys, per derrotar els militars sollevats el juliol de 1936, va deixar la ciutat durant el mes d'agost per les amenaces rebudes directament contra ell i la seva família per part dels presumptes revolucionaris. Cuita-corrants, els Dencàs-Cararach van embarcar en el primer vaixell disponible, que els va deixar al port de Gènova. Allà, les autoritats mussolinianes no van tenir cap mirament ni compassió vers el seu suposat *simpatitzant*, i després d'uns dies d'empresonament van ser tots traslladats a la frontera francesa. A França va romandre, fent de metge, durant tota l'ocupació alemanya i la guerra. La seva arrel cultural cristiana, de la qual havia deixat prou mostres en les seves proclames polítiques³⁶ —sumada a la seva convicció i amor propi— devia ser forta i li permeté suportar els blasmes rebuts durant els seus anys d'acció política i governamental. Això no va fer minvar l'animadversió dels seus enemics polítics a una i altra banda de la trinxera sorgida el 1936.

Dencàs esdevingué, també a l'exili, una figura incòmoda, que amb els seus encerts i els seus errors en moments crítics, posava en evidència, també, les errades i les febleses d'uns correligionaris que mai no van tenir pretensions tan extremes com la gent d'Estat Català i les JEREC. Eren molts, i molt propers a ell, els que van aprofitar la nova fugida forçada per reblar el clau de la «traïció» i de la «deserció». Molts desitjaven la seva defenestració definitiva després de l'encertada defensa que va desplegar els dies 5 i 6 de maig de 1936 al Parlament de Catalunya³⁷ davant l'hostilitat del president Companys i dels membres del seu govern, però també volien enterrar el seu principal projecte, que no era cap altre que la independència

36. En la formació de les JEREC es volia tenir en compte tant la formació humana com la religiosa, però de manera racional, sense orientar l'individu vers cap confessió concreta. La modernitat i el càlcul material no els feia descuidar els aspectes morals i superiors de la ment humana: [Cal] Organitzar una Joventut disciplinada, forta físicament i sensible a totes les coses de l'esperit». *Som!! Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra «Estat Català»*, (núm. 2, 11 de novembre de 1933).

37. *Diari de sessions del Parlament de Catalunya*. Sessions dels dies 5 i 6 de maig de 1936. La lectura intel·ligent d'aquestes actes (accessibles per Internet) permet obtenir un perfil molt acurat dels principals personatges implicats en els Fets d'Octubre i dels esdeveniments posteriors. Bona part de la historiografia catalana ha obviat aquests documents i encara repeteix tòpics i inexactituds.

de Catalunya. En una de les darreres intervencions de Dencàs com a diputat, amb Estat Català ja desvinculat d'ERC, davant les insídies i els menysteniments del seu excompany, el conseller Bonaventura Gassol, es mostrà, llavors i sempre, favorable a contribuir a la bona governança del país, però ell, i els seguidors que encara tenia entre els nacionalistes no regionalistes, es negaven a acceptar col·laborar amb cap estatut ni a demanar una autonomia més gran, perquè —digué— «la nostra fita és la independència, la llibertat absoluta de la nostra pàtria».³⁸

BIBLIOGRAFIA

- AYMAMÍ I BAUDINA, Lluís (1935). *El 6 d'octubre tal com jo l'he vist*. Barcelona: Editorial Atena.
- CASASSAS YMBERT, Jordi (2012). «La gran confrontación entre democracia y dictadura. Reflexiones generales y problemas de interpretación». *Cercles, revista d'història cultural*, núm. 14.
- COSTA I DEU, Joan; SABATÉ, Modest (1936). *La veritat del 6 d'octubre*. Barcelona: Impremta Clarasó.
- DENCÀS I PUIGDOLLERS, Josep (1935). *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*. Barcelona: Mediterrània.
- GIL PECHARROMÁN, Julio (2006). *La Segunda República Española (1931-1936)*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- GUIRAO I MOTIS, Antoni (2019). *El somni de la modernitat. La Catalunya, ideologia i poder a la Catalunya noucentista*. Lavern: Fèlix Villagrasa Editor.
- PICH MITJANA, Josep; MARTÍNEZ FIOL, David, i CASALS MESEGUER, Xavier (2018). «Els gàngsters de la FAI. Justo Bueno Pérez», *Afers*, núm. 89.
- PLANES I MARTÍ, Josep Maria (1934). «Els gàngsters de Barcelona». *La Publicitat*, 4 d'abril de 1934; «L'organització de l'anarquisme a Catalunya i a Espanya». *La Publicitat*, 27 de maig de 1934.
- RUBIRALTA I CASAS, Fermí (2011). *Miquel Badia. Vida i mort d'un líder separatista*. Barcelona: Dux Editorial.
- VILLAGRASA I HERNÀNDEZ, Fèlix (2014). *Els generals del 36*. Lavern: Bombarda Edicions.

38. *Diari de sessions del Parlament de Catalunya*. Sessió del 28 de maig de 1936.